

Süskükuu
12. päiv
2019

Nummör
18 (446)

Leht mass 0,50 €

UMƏ LEHT

VANA - VÖROMAA RAHVA UMAN KEELN LEHT

Tarto liinapää Klaasi Urmas 2024. aastaga Euruupa kultuuripääliinast

Kae lk 2

Pildi inemise majapidämise mano tükvist mötsaeläjist

Kae lk 3

Lugu aost, ku viil veereliinan kodoeläjit peeti

Kae lk 4

Eesti Rahva Muusõumin tulõ Vöromaa söögi päiv

Vana-Vöromaa om timahava Eesti söögi esindüspirkund. Tuu tähendäs, et mi kandi söögikraam ja söögipakminõ om inämb jutus. 18. süskükuu pääväl kõnõldas Tarton Eesti Rahva Muusõumin (ERM) Vana-Vöromaa söögi aoluust, põlitsilõ süikele vahtsõ ao moodu ja meki manoandmisõst, näüdätäs vahsõmbit filme, arõtõdas söögikraamiga kammandajidõ häti ja näist välläpämist. Jutupäiv alostas kell 11 Hurda Jakobi saalin.

Pääle lõunat tetäs nellän esi tüütärõn vanna ja vahtsõt muudu süvvä – muidoki Vana-Vöromaa söögikraamist. Huvilidsõ saava tegemist kaema minnä, a tulõ hinnäst ette kirja panda, selle et tegemise mano võetas jaoperäst kaejit. Valmis saanut süüki maitstas kellä nellä ümber ja sääl man näüdätäs vällä raamatut «Vörokõisi kooigi- ja söögiraamat», miä om tönõ välläannõ sändse nimega raamatust. Vahtsõnõ raamat om vöro ja inglüse keeli.

Vana-Vöromaa söögipäivä kõrraldas ERM kuuntüün Vöro instituudiga.

Ligemb teedüs: Anu Kannike (ERM) – anu.kannike@erm.ee, tel 5809 0352 Külli Eichenbaum (Vöro Instituut) – Kylli.Eichenbaum@wi.ee, tel 5661 1924.

Loengusari kõnõlõs Vana-Vöromaa kultuurist

19. süskükuust lätt käümä loengusari Vana-Vöromaa kultuuriruumist. Päämidselt om oppus mõtõld giidele ja tõisilõ, kiä Vöromaal küläliisi vasta võtva.

Loengusari sais kuun neläst aoluust, põlitsilõ süikele vahtsõ ao moodu ja meki manoandmisõst, näüdätäs vahsõmbit filme, arõtõdas söögikraamiga kammandajidõ häti ja näist välläpämist. Jutupäiv alostas kell 11 Hurda Jakobi saalin.

Pääle lõunat tetäs nellän esi tüütärõn vanna ja vahtsõt muudu süvvä – muidoki Vana-Vöromaa söögikraamist. Huvilidsõ saava tegemist kaema minnä, a tulõ hinnäst ette kirja panda, selle et tegemise mano võetas jaoperäst kaejit. Valmis saanut süüki maitstas kellä nellä ümber ja sääl man näüdätäs vällä raamatut «Vörokõisi kooigi- ja söögiraamat», miä om tönõ välläannõ sändse nimega raamatust. Vahtsõnõ raamat om vöro ja inglüse keeli.

Kiidil tulõ kokkosaaminõ Costa Rica turismiettevõtjaga

17. süskükuul kell 18 tulõ Rõugõ vallan Kiidi turismitalon kokkosaamisõdak turismiettevõtja ja kohvikasvataja Jampoli Glenniga Kesk-Ameerikast Costa Ricast.

Jampoli Glen om üts üleilmalidsõ ökoturismi võrgu iistvidäjä. Costa Rica om Eestiga võrrõldava suurusõ ja majandusõga maa, kon om väega kirriv luudus ja tuud kaitsõtas häste.

UL

Vörol tulõ istutamisõ talos

RAHMANI JAN

Seo riidi nakkas Vöro liinan pääle keskkunnateemalinõ kõgõ perre festival «Roheline Vöru». Festivalil peetäs hulga keskkunna-teemaliidsi loengit ja oppuisi. Üts osa tuust festivalist om istutustalos 14. süskükuul, ku Korõli uja kaldõ pääle istutõdas hulk esi sorti puid ja puhmõ, päämidselt mitmõsugumadsõ pausordi.

«Korõli viirde om plaanin istuta 28 esi paiuliiki, näütüses hõpõremmelga katõsa esi sorti ja 11 liiki paiupuhmõ.» kõnõlõs Vöro liina hallastusõ ja liinakujondusõ asatundja Vahtla Anne. Kokko istutõdas projekti perrä 132 puud, päält pausortõ ka kõivu, leppä, lõhmust ja tuumõ, ligi 2200 puhma ja viil vähämbit lille ja hainu kah. «Seo ala tulõ Eestin umanõlinõ – väiku dendropark,» seletäs Vahtla Anne.

Vöro liinavalitsusõ arõndusnõunik Hallimäe Tiina kõnõlõs, et tulõvadsõ liigirikka pargi üts mõtõ om tuu, et koolilatsõ saanu välän luudusainit oppi. Eesti-Vinne ülepiiri kuuntüü programmi abiga tetäs puhkamisõ ja luudusõ opmisõ keskkund Vörol ja sammamuudu Pihkva liinan. Pihkvan plaanitas istutustalos tetä tulõva keväjä.

RAHMANI JANI PILT

Vöro liinavalitsusõ arõndusnõunik Hallimäe Tiina ja Vöro liina hallastusõ ja liinakujondusõ asatundja Vahtla Anne Korõli uja veeren paigan, kohe pia istutõdas paiupark.

«Projekti mõtõ om inemiisi tiidmist nõsta: mille om liigirikkust liina vaia ja määndse omma keskkunnahädä,» kõnõlõs Hallimäe Tiina.

Suuro jao puõ ja puhmõ istutamisõ om plaanin är tetä puulpäävatsel talgopääväl. Hallimäe Tiina kuts istutamisõst ossa võtma perrit ütten latsiga. Häälõ olnu, ku talgolõ tulõja hindäst varrampa teedä andnu. Luua mõtsakooli oppajidõ abiga tetäs

inne istutama nakkamist talgoliisilõ ka väiku oppus, kuis puid ja puhmõ niimuudu istuta, et nä häste kasuma lännü.

Pikembä ao pääle luutva projekti vidäjä, et liina tulõ tagasi inämb tsirkõ, liblikit ja putukit.

Kõnõldas liigirikkusõst liinan

Päält istutustalگو om keskkunnaemalidsõl festivalil viil hulk tegemiisi ja oppuisi. Näütüses pidävä festivali päivil

loengit ökoloog Helmi Ave-liina, zooloog Kaalu Mati, Luua mõtsanduskooli hallastusoppaja Möldri Aino ja pallo töösõ. Hallimäe Tiina lupa, et oppusõ tulõva säändse, kon saa ütten lüvvä, kuiva ja akadeemilist juttu proovitas veidü aia.

Festivali «Roheline Vöru» täpsemä kavva saa kaia Vöro liina kodolehe voru.ee päält.

Vöro valla päävä lõppi garaažipidoga

SÄINASTI ENE

Kats aastat tagasi sai viiest väikumbast vallast üts suur Vöro vald. Põimukuu ja süskükuu näädälavaihil om egäh viieh piirkunnah olnu päiv, koh om tõisi küllä oodõtu.

Vöro valla kultuuriasatundja Rosenbergi Maarika sõnno perrä naas tuu mõtõ liikma MTÜde tsõõriklavvast. Et vald om suur ja lagja, om rassõ ütten üle valla asja tetä. Nii tullõgi plaan, et egä kant saa eräle hinnäst näüdädä ja tõisi küllä kutsu.

Seo aasta paki piirkunna esi uma pidoplani, kohe kõüdeiti joba olõmah olnu tegemise. Näütüses Lasva järvenuusiga ja Pühäjõõ laot. Rosenberg arvas, et taast või saia traditsiun, a tulõva aasta võissi midägi tõistmuudu tetä vai vahtsõt vällä mõtõlda.

Oravil olõ-i säänest suurt pidokommõt olnu. Nii võtõva priitahtligu pritsimehe iist, et umah pritsikuurih ütten garaažipido tetä. Et samal pääväl olõ õkva vanavanõmbidõ päiv, saigi terve pere põnõvat kaemist. Nii Verska pãstekomando ku Orava priitahtligu pritsimehe näütis, kuis palama lännüt autot kistuta. Ja ku inemine om pääle avariid massinahe kinni jäänü, kuis sõs massin katski lõigatas. Rahvald miildü ka piirivalvõ pinnejuhi kõnõlõminõ pinne välläkoolitamisõst. Kats pinni näütis ette, midä nä mõistva.

Inemiisile pakk huvvi vällähõigat presidendi tulõk. Kuiki mõni nãtãl tagasi olõ president Kaljulaid Kagu-Eestih, es trehvã kõik timãga kokko. A Oravil olõ rahvaga kõnõlõma tulnu hoobis president Meri Lennart. Seokõrd paigapãlõse

mehe Dolgoševi Marko helü ja ihoga.

Pritsikuurih saia kaia näütüst Orava vabahussõda avvusamba vallalõ tegemise aastapääväst. Kaemisõs olli ka Orava memme-taadi tandsurühmä suvõalgusõ pidodõ pildi.

Pääle lõunasuppi nakaas tandsumuusikat mängmä üle riigi kuula lõõdsapunt Orava-põisi. Pritsiauto olli kuurist vällä aedu ja tandsuruumi jakku. Kõvõmba tandsulüüjä olli Osola ja Puiga rahvatandsja, kiä olli õkva suuro bussiga tulnu. Ku pidoliidsil kõtt tühäs läts, sai kohvikust lämminõd pannkuuki ja piirakit. Inne pido lõppu saiva hinnäst kirja pandnu pidolidsõ ossa õnnõloosist.

Oll ütten illos pühapäiv. Aitu-ma Orava tulõtõrjõ seldsile ja näide sõprulõ kinä pido iist.

SÄINASTI ENE PILT

Orava kandi miis Dolgoševi Marko mäng Vöro valla lipu man president Meri Lennart.

Margna Epu maalinnõutõs Vörol Stedingu majan tetti minevã nelãpããvã õdagu valla kunstnik Margna Epu maalinnõutõs. Kanepi vallan elãvã kunstnigu pildi kõnõlõsõ päämidselt luumisõst. Osa piltõ om maalitu hariligu värmipalaja pääle, a mõnõ näütõsepildi omma kunstnigul tettü ka vannu puutükke, pütõlaudu jm pääle.

Pildi pääl omma näütõse kõrraldaja Huule Jana ja kunstnik Margna Epp näütõse vallategemisel.

RAHMANI JANI jutt ja pilt

Üte härävasiga elolugu

OLESKI VILLEM

Vinne aigu olli pallodõh liinaveere majapidämiisih eläjä. Kadonu ämm pidi kah Suu pääl lehmä. Sanepitjaam andso paprõ. Tollõ jaos pidi eläjäpidäjä viimä uma kusõ proovis. Üts eidekene saiõ asast võlssi arvu ja veie sinä terve kilupangitävve lehmä kust.

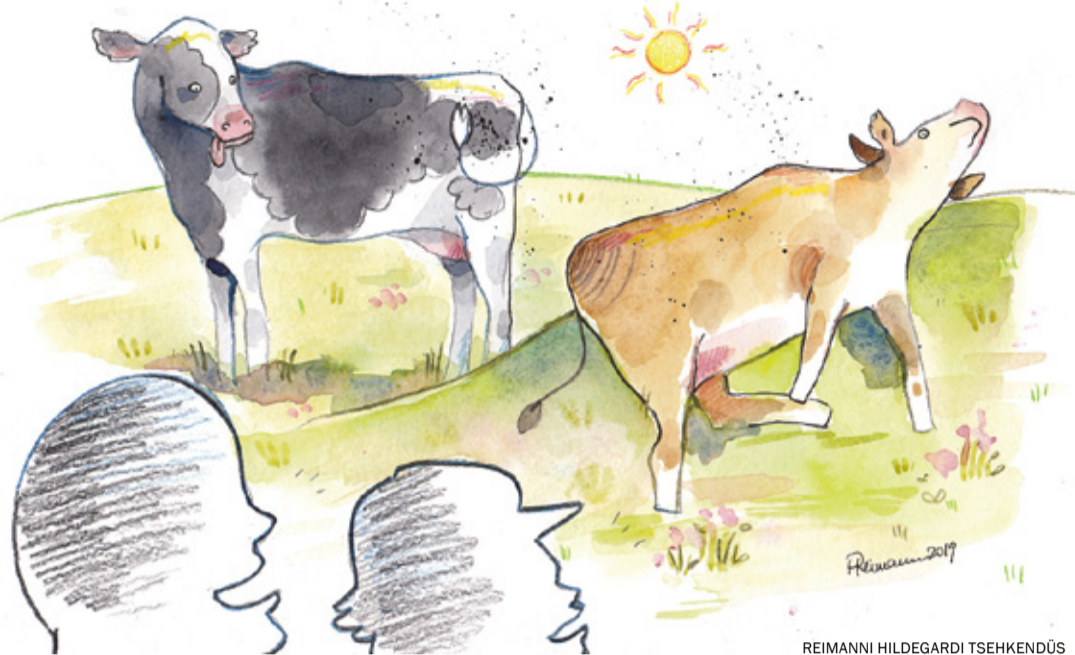
Lehmäpidämine tasso är – oll toes kõhnalõ rahakotilõ.

Ämm ostõ noorõ piimäle tulnu lehmä Ruusmäelt. Tõio tä jalaga säält kodo Võrolõ. Saiõ hindäle hää lehmä. Talvõ-haina tegemisega oll õnnõ hädä – ümbretsõõri oll pallo lehmäpidäjäit. Kuigi koobitsõdi hain siski kokko. Üte hainamaa iist massõ ämm piimäga.

Lehmäsitt oll väärt põlluramm.

Järgmäne talv tull lehm piimäle ja sündü illos pullvasik. Tedä söõdeti häste noorõmba puja pulmõs. Välälä hainamaa pääle süümä tedä es viiä. Tälle niideti ette ja nuumati leeväga. Niimuu-du peeti häräkene ületalvõ. Elo oll täl hää – mugu süü ja maka. Suvõs nuumati tä ilosas.

Üts naabri kaiõ häräkese üle ja tõio uma lehmä «kos-

REIMANNI HILDEGARDI TSEHKENDÜS

ja». Lasti sis «nuurpaar» kokko. A ämm häräkene es küünü manõ: kasvust tull puudu. Sis äiapapa andso hüvä nõu ja otsiti sääne kotus, koh lehm oll perve all, pull perve pääl. Nüüt kõik klapsõ. Viimäne toukaminõ oll nii tukõv, et ämmä häräkene sattõ sällüle, jalakõsõ tillile – a asi saiõ aetus. Saimi kõtutävve naarda. Nii pallo sis seksist.

Jõudsõ kätte tuu saatulik päiv, ku tull pullikõnõ är viiä.

Tälle panti kardokakott päähä ja naati lõigapiten iistpuult vinnama ja takastpuult toukama. Pullikõnõ muugsõ väega halõhõlõ. Lehm hainamaa päält müügse vasta. Hindäl kah nakaas hallõ, ämm pühkse silmi.

Pullikõnõ es astu sammu kah – aiõ jala vasta ja mi vidi mi tedä pia paarsada meetrit Kreutzwaldi uuiltsani. Vinne naasõ Suvorovist lätsivä tehassõdõ tüüle ja naksiva meid

sõimama, et mis mi piinami eläjä, pullil jala veridse.

Meid pätse kehväst olõkõrrast ETKVLi hobõsõmiis Nuurkikas, kiä, nigu tellitü, sõitsõ müüdä, pidäsi kinni ja paksõ umma api. Tä juhtõ hobõsõ vankriga kraavi. Mi tõmbsimi pullikõsõ küllüle vankri pääle ja kõitsemi kinni. Edesi läts sõit jukõruisilda.

Naasõvele pulma peeti kah ilosalõ är.

Perämäne pini

Paar aastat inne Võrru kolimist mul inämb pinni es olõ. Tühi kuudisuu vahtõ kõgõ vasta, ku muru pääl olli.

Kuut oll ehitet küüni sisse, toda es saa är kah viiä. Mõtli, et sinnä kõlbasi määnegi mängupini.

Närsupoodist löüdse pikki kõrvugõ valgõt ja pruuni värvi pehme pini. Ega mul sinnä kuudimulku muud es olõki vaia

ku pääd ja edekäppi. Säält tä sõs lõsüf ja vahtõ värte poolõ.

Mõnikõrd sõitsõ mõni autu värte taadõ, saisaf kõrra ja läts minemä. Ütskõrd tull tõsõlt-puult maia üts tutvva naanõ küllä. Imehti küll, a ega ma es küsü, mõtli, et kai mu lilliaida. Viil sõs tull selgüs, ku lätsi ütele värte pääle vasta. Naksimi tarõ poolõ minemä, ku tä küsse: «Kas tä kuri kah om?» Edimält es saa ma arvu, kes tuu kuri om. Vei tä küüni manu

pini kuudi ette. Sõs saimi õkva kõtutävve naarda. Mullõ sai kõrragõ selges, mille inemise mu poolõ es julgu tulla: nä pelksi jo pinni. Edespite püüdse iks värte pääle vasta minnä, ku kiäki tull.

Ma es mõista ilmangi arvada, et üte närsupoodist tuudu pininässiga või nii pallo nalla saia. Ku ma är kolisi, jäi tä mullo kuudimulgust perrä kaema.

NIKLUSÕ MARE

Maolda nali

Mõni nali om nii maolda, et aja peris naardma. Toimõndaja om üte säänd-se siia vällä valinu.

Midä vällä viiä?

Võro restorani vastan läts ütskõrd maja palama. Mehe joosi vällä, et saa vast avita. Palavan majan oll istnu vanamutikõnõ.

«Midä vällä om vaia viiä?» küsse edimäne abilinõ.

«Vii tsoik vällä,» ütelf vanamutt, kiä tiia es palamisõst viil midägi.

Latsilõ

Vastus saada' üte nädälil joosul meiliaadrõssi pääle latsinukk@umaleht.ee vai postiaga: Uma Leht Tartu 48 65609 Võro.

Vastussõ manõ panõ' kirja uma nimi, vannus ja kimmähe ka postiaadrõs.

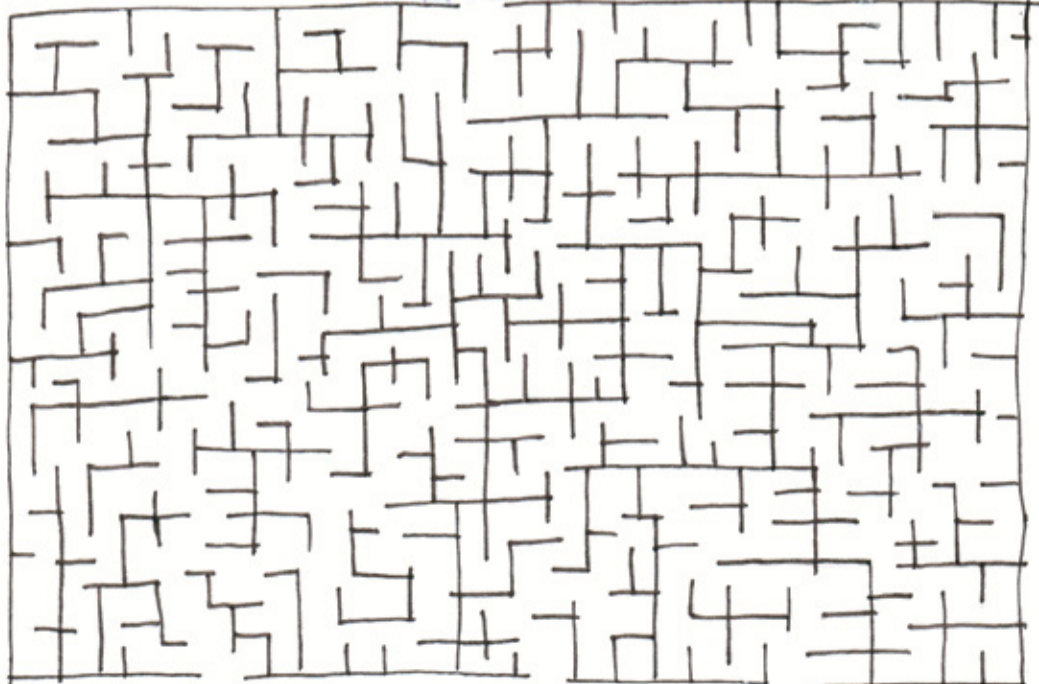
Vastajidõ vaihõl loositas vällä võrokeelitsit latsiraamatit vai plaatõ.

Latsinukka tugõva' Võro Instituut ja Võro selts VKKF.

Minevä kõrra vastus om: HÄRMÄVÕRK.

Avvohinna saa KURE DANIEL (12) Sulaojalt.

Poiskõnõ läts kuuli, a unõh' koolikotti pandmalda' üte aša. Määntse? Kuis tuud võro keeli kutsutas? Kae' perrä võrosõna.ee! Mitu eri sõnna om taa kotsilõ tarvitõsõl? Saada' üts noist meile vastussõs!

Pildi' tsehkend' SAARÕ HIPPI

Parm tsuskas

Nalapildiga tsuskas ütiskunda mõnõst hellembäst kotussõst Rõugõ Rebäse külä miis VARUSTINI ANDRES, tunnõt ka nimega PARM.

Tähele panda, valmis olla! Start kardokavõtus om antu.

Tossu Tilda pajatus

Kuis vanaimä latsõ-latsõ taplõma opas

Seo jutu kõnõl mullõ tuusama vanaimä esi.

Pojapoig tull latsiaast kodo, silmäl likõ, ni kaivaas, et üts poiss timä rühmäst lei tedä. Vanaimä trüüste poiskõist, puhksõ haigõt saanu kotusõ pääle ja arvas, et küll kõik saa kõrda. Latsi asi!

Es lää nii lihtsäle midägi. Tull vällä, et tapukikka ruskit olli tõsõ latsõ kah tunda saanu. Oppajalõ kiäki kõnõlda es julgu, selle et taplõminõ ei olõ illos. Sääne tiidmine and lüüjäl väke manõ.

Vanaimä märgõf ja löüdse: avitas, ku esi edimädsenä lüüt. «Õnnõ väega kõvva ei tohe

lüvvä,» andso vanaimä latsõ-latsõlõ nõvvu. Tä lubasi poiskõsõl hinnäst lüvvä ja arvas, et nii lätt küll.

Järgmäne päiv tull poiskõnõ latsiaast väega rõõmsalõ. Ku tapukikas oll timä manõ tulnu, rusk pistü, andso poiskõnõ tälle tsähvi. Taplõja oll tuust nii hiitünü, et pagõsi kavvõmbalõ. Taplõmisõ himo oll kaonu.

Ku ma naid ritu kirota, kõnõlõs televiisor koolikiusamisõst. A hädä saa algusõ joba inne, latsiaast.

Tan näimi, et üts vahva vanaimä pätse olokõrra ilma projekte ja rahalda, võilla küll mitte kõgõ õigõmba mooduga.

TOSSU TILDA

Muda Mari pajatus

Brežnevi pakikõnõ

Ma kuuli raadiost, et Brežnevi om vahtõst avvo sisse nõstõtu. Vai vähämbält tuud aigu mooduh olnu Brežnevi pakikõnõ. Kiä om nuur ja vanna aigo ei mälehtë, sõs minevä saandi säitsmekümnendide lõpuh es saa purgihernit ja viinerit poodist osta, a noid jae-ti ammõdiühingüst tüü man. Noid pakkõ kutsutigi Brežnevi pakikõisõs.

Tuudaigu ilmu ka pallo valgidõ kaasi ja verevide tähtiga raamatit. Vaivald riigijuht nä esi kirof, a Brežnevi nimi oll kaasõ pääl. Egäl juhul es taha kiäki noid raamatit osta. Inemise tahtõ osta häid juturaamatit, a näid es jakku kõigilõ. Sõs pantigi Brežnevi raamat ja

mõni hää juturaamat ütte pakki kokko ja hädäga pidit mõlõmba ostma.

No om tuu aig sõs tagasi. Viimäne Uma Leht oll kah pähämäärmise lehega kokko kõudet. Tiiä-i, mis tuu inemise palk om, kiä säänest tüüd tege. Tuu tüü om vast väega kallis. Pähämäärmise võinu hoobis aolehe vaihõlõ tsusada. Sõs olõs vast viil kaenu, a no panni kõrraga asu sisse.

Vet mi iks kommunismi poolõ liigumi. Ütel jo Lenin kunagi, et tuu jaos om pääle nõvvokogo võimu vaia ka terve maa elektrifitsiiri. Valitsus lubasi kõik raudtii är elektrifitsiiri, sõs omgi uuta viil nõvvokogo võimu.

MUDA MARI